

บทที่ 1

บทนำ

ตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ เป็นต้นมานั้น ปรากฏการณ์ทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีผลกระทบต่อไทยอย่างมากก็คือ การที่มีชาวจีนจำนวนมากเดินทางออกนอกประเทศ ไปตั้งหลักแหล่งและแสวงหาถิ่นทำมาหากินใหม่ในดินแดนทางทิศใต้ของประเทศจีน หรือที่เป็นดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ปัจจุบัน ชาวจีนที่อพยพออกมานี้ จำนวนไม่น้อยก็เดินทางกลับประเทศ หลังจากแสวงหาทรัพย์สินอยู่ในต่างแดนระยะหนึ่ง แต่ก็มีอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้กลับจีน และกลายเป็นประชากรในดินแดนใหม่เหล่านั้น แต่ไม่ว่าจะเป็นกรณีใด การอพยพออกจำนวนมากของชาวจีนดังกล่าว ก็ก่อให้เกิดผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งนี้ ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

สำหรับดินแดนประเทศไทยก็เป็นเช่นเดียวกัน การที่ชาวจีนจำนวนมากเริ่มเดินทางมาสู่ประเทศไทยตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ และยิ่งอพยพเข้าเพิ่มขึ้นเป็นทวีหลายเท่าภายหลังกรณีสัญญาบาวริง พ.ศ. 2498 ²³⁹⁸ ก็ได้ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมากในสังคมไทย อาทิในด้านเศรษฐกิจที่ชาวจีนระดับสูงและระดับกลางจะเข้ามารับบทบาทเป็นตั้งแต่เจ้าภาชีนายอากร จนกระทั่งเป็นพ่อค้าคนกลาง เป็นนายทุนและผู้ประกอบการในระยะต่อมา สำหรับชาวจีนในระดับล่างก็คือการเข้ามาเป็นแรงงานอิสระในสังคมไทย ขณะที่ชาวไทยส่วนใหญ่ยังอยู่ในระบบไพร่ ส่วนผลกระทบที่สำคัญในด้านสังคมก็คือการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างประชากร ที่คนจีนจะกลายเป็นกลุ่มประชากรสำคัญในประเทศไทยยุคใหม่ ก่อนที่จะถูกผสมกลมกลืนจนกลายเป็นคนไทยในยุคต่อๆมา

เมื่อมีชาวจีนอพยพเข้าสู่สังคมไทยเป็นจำนวนมากดังที่กล่าวมาแล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ การก่อตั้งขึ้นของชุมชนชาวจีน และการรวมตัวทางสังคมของชาวจีนในรูปแบบต่างๆ ปรากฏว่าตั้งแต่ราวสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นต้นมานั้น ชาวจีนในสังคมไทยก็ได้รวมตัวกันเป็นสมาคมลับอิงยี่ซึ่งเป็นรูปแบบขององค์กรสังคมที่รับสืบทอดมาจากสมาคมลับต่อต้านแมนจูในประเทศจีนภาคใต้ ต่อมาเมื่อสังคมไทยเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคใหม่ตั้งแต่หลัง พ.ศ. 2398 และมีการก่อตั้งขึ้นของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสมัยรัชกาลที่ 5 รูปแบบของสมาคมลับอิงยี่เริ่มไม่สอดคล้องกับยุคสมัย ในขณะที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างรวดเร็ว สมาคมลับอิงยี่จึงเสื่อมอิทธิพลลง แต่กระนั้น ชุมชนชาวจีนก็ได้มีการจัดตั้งขึ้นเป็นองค์กรทางสังคมแบบสมัยใหม่ นั่นก็คือ "สมาคมชาวจีน" ซึ่งจะรับรูปแบบมาจากสมาคมหรือสโมสรแบบตะวันตกมาดัดแปลงโดยสมาคมชาวจีนยุคใหม่นี้จะทำหน้าที่หลายประการ คือนอกจากจะก่อให้เกิดการรวมตัวระหว่างชาวจีนกลุ่มต่างๆที่มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันแล้ว ยังเป็นองค์กรสำหรับช่วยเหลือชาวจีนด้วยกันเอง ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมหลายประการ สมาคมชาวจีนนี้เริ่มที่จะก่อรูปขึ้นอย่าง

จริงจังในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และได้เป็นองค์กรที่ก่อให้เกิดบทบาทและความเคลื่อนไหวของชาวจีนที่ส่งอิทธิพลต่อมาจนกระทั่งถึงยุคสงครามโลกครั้งที่สองเป็นอย่างดี และหลายสมาคมก็ยังดำรงอยู่และมีบทบาทมาจนถึงปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงมุ่งที่จะศึกษา "สมาคมชาวจีน" ตั้งแต่ในยุคแห่งการเริ่มก่อตั้ง มาจนถึงยุคแห่งการชะงักบทบาทในระยะสงครามโลกครั้งที่สอง โดยพยายามที่จะศึกษาตั้งแต่ ลักษณะของการจัดตั้งองค์กร ลักษณะผู้นำ ไปจนถึงบทบาท และการเคลื่อนไหวของสมาคม เพื่อให้เข้าใจถึงสมาคมชาวจีนชัดเจนยิ่งขึ้น และยังปรากฏว่าในขณะที่มีการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่างๆทางการเมืองทั้งภายในและภายนอก รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงปัจจัยทาง เศรษฐกิจและสังคม ลักษณะและการเคลื่อนไหวของสมาคมชาวจีนก็มีการเปลี่ยนแปลงด้วย ดังนั้นการศึกษาสมาคมชาวจีนในวิทยานิพนธ์นี้ จึงมุ่งจะอธิบายอย่างมีความสัมพันธ์กับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อมุ่งจะให้เข้าใจถึงปัจจัยที่นำมาซึ่งการจัดตั้งและการเคลื่อนไหวของสมาคมชาวจีน ในแต่ละยุคสมัยด้วย

ขอบเขตของการศึกษาวิทยานิพนธ์นี้ จะเน้นการศึกษาเรื่องราวของสมาคมชาวจีน ตั้งแต่ยุคแห่งการเสื่อมบทบาทของสมาคมลับอั้งยี่ อันนำมาซึ่งการก่อตั้ง การขยายบทบาท และการเฟื่องฟูของสมาคม โดยระยะเวลาที่เริ่มศึกษาคือ พ.ศ. 2440 เพราะแม้ว่าปีดังกล่าวจะไม่ใช่ว่าปีแรกที่มีการก่อตั้งสมาคมชาวจีน แต่ก็เป็นที่มีความสำคัญ เนื่องจากรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยอั้งยี่ ร.ศ. 116 ออกมาบังคับใช้ ซึ่งกำหนดให้สมาคมต่างๆที่จัดตั้งขึ้นแล้ว หรือกำลังจะจัดตั้งขึ้นใหม่ ต้องมาจดทะเบียนอยู่ภายใต้ความควบคุมของรัฐบาลไทย กฎหมายฉบับนี้มีผลอย่างมากต่อการเสื่อมสูญของสมาคมลับอั้งยี่ และเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้สมาคมชาวจีนยุคใหม่ก่อตัวและพัฒนา จนกระทั่งมาถึง พ.ศ. 2488 ซึ่งเป็นปีแห่งการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งทำให้สาธารณรัฐจีนกลายเป็นมหาอำนาจผู้ชนะสงครามของโลก และจะนำมาซึ่งการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการระหว่างไทยกับสาธารณรัฐจีนในพ.ศ. 2489 เนื่องจากก่อนหน้านี้จะมีการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันนั้น สมาคมพาณิชย์จีนแห่งประเทศไทย (เชียงใหม่) ซึ่งเป็นสมาคมชาวจีนที่สำคัญ จะอยู่ในฐานะเสมือนเป็นสถานกงสุลจีนในประเทศไทย ดังนั้น พ.ศ. 2488 จึงเป็นปีสุดท้ายที่สมาคมพาณิชย์จีนทำหน้าที่เช่นนั้น และจะเป็นปีสิ้นสุดแห่งการศึกษาบทบาทของสมาคมชาวจีนในวิทยานิพนธ์นี้ด้วย

นอกจากนี้ ขอบเขตของวิทยานิพนธ์ยังมุ่งที่จะศึกษาเฉพาะสมาคมชาวจีนที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ เป็นสำคัญ เพราะเป็นแหล่งกำเนิดและเป็นที่ตั้งของสมาคมชาวจีนมากกว่าในบริเวณอื่นๆของประเทศไทย และสมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ ก็เป็นกลุ่มสมาคมที่มีความเคลื่อนไหวมากที่สุดถึงกระนั้น เนื่องจากสมาคมชาวจีนในช่วงเวลาที่ศึกษามีเป็นจำนวนมาก ทั้งยังก่อตั้งขึ้นด้วยเป้าหมายที่ต่างกัน ดังนั้น วิทยานิพนธ์นี้จะแบ่งสมาคมชาวจีนเหล่านี้ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ สมาคมที่มีวัตถุประสงค์ทางการเมือง สมาคมที่มีวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจ และ สมาคมที่มีวัตถุประสงค์ทางด้านสังคม โดยดูจากวัตถุประสงค์ที่เป็นทางการของสมาคมนั้นเป็นสำคัญ แต่กระนั้น การ

แบ่ง เช่นนี้ เป็นเพียง เกณฑ์อย่างกว้างๆ เพื่อความสะดวกในการศึกษา และมีได้หมายความว่าแต่ละสมาคมที่กล่าวถึงจะมีบทบาทในด้านเดียว เพราะหลายสมาคมก็เป็นองค์กรที่มีวัตถุประสงค์และบทบาทในหลายด้าน และจากการที่สมาคมชาวจีนมีเป็นจำนวนมากนี้เอง การศึกษาทั้งหมดย่อมเป็นไปได้ยาก ดังนั้น สำหรับสมาคมแต่ละประเภทแต่ละสมัย จะเลือกทำการศึกษาโดยละเอียดเฉพาะสมาคมที่มีบทบาทอย่างเด่นชัดเท่านั้น

จากนี้ สมมติฐานในการศึกษาวิทยานิพนธ์ จึงจะชี้ให้เห็นว่า กำเนิดของสมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2440 เป็นต้นมานั้น มีความสัมพันธ์กับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ นอกจากนี้ยังจะชี้ให้เห็นว่า ในขณะที่ปัจจัยต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกมีการเปลี่ยนแปลง ลักษณะและการเคลื่อนไหวของสมาคมชาวจีนก็จะมีการเปลี่ยนแปลงตาม นั้นหมายถึงว่าปัจจัยต่างๆ นั้นเป็นแรงผลักดันต่อการกำเนิด และเป็นตัวกำหนดลักษณะและการเคลื่อนไหวของสมาคมชาวจีน ให้มีความแตกต่างกันในแต่ละสมัยด้วย

สำหรับความหมายของคำว่า "สมาคม" ในวิทยานิพนธ์จะอธิบายด้วยนิยามที่ว่า สมาคมหมายถึง การรวมกันเป็นองค์กรของกลุ่มของบุคคลกลุ่มหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอน และจากการรวมตัวเป็นองค์กรนั้น ก็จะมีระเบียบวิธีหรือข้อบังคับเกี่ยวกับการดำเนินการและมีการเคลื่อนไหวที่เป็นนิตติกรรมร่วมกันด้วย ดังนั้น "สมาคม" ในวิทยานิพนธ์นี้จึงมีความหมายกว้าง และอาจหมายรวมถึงองค์กรที่เรียกชื่ออย่างอื่นโดยไม่ได้เรียกว่า "สมาคม" ด้วย อาทิเช่น สโมสร คณะทางการเมือง และ มูลนิธิ เป็นต้น สำหรับ "สมาคมชาวจีน" ก็จะหมายความถึง สมาคมที่จัดตั้งขึ้นและดำเนินการโดยคนจีนในขอบเขตที่อยู่ในสังคมไทย และจะจำกัดความ "ชาวจีน" ในที่นี้ว่าหมายถึงชาวจีนต่างด้าวที่มีสัญชาติจีน ทั้งยังรวมถึงบุคคลที่ไม่ได้ถือสัญชาติจีน แต่มีความเป็นจีนโดยวัฒนธรรม

อนึ่ง การศึกษาปัจจัยความเป็นมาและบทบาทการเคลื่อนไหวของสมาคมชาวจีนในช่วงเวลาดังกล่าวนี้นี้เป็นระยะที่ยังมิได้มีคำว่า "ประเทศไทย" เกิดขึ้น หากแต่มีการใช้คำว่ากรุงสยาม ราชอาณาจักรสยามหรือ ประเทศสยาม มาจนกระทั่งถึงการเปลี่ยนมาใช้คำว่าประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2482 เป็นต้นมา แต่เพื่อความสะดวกและง่ายต่อการเข้าใจ ในวิทยานิพนธ์นี้จึงได้ใช้คำว่าไทยหรือประเทศไทยทั้งหมด นอกจากในส่วนคำที่ยกมาในเครื่องหมายคำพูด หรือในส่วนที่เป็นคำเฉพาะ เช่น สยามพาณิชย์จีนสโมสร หรือ สมาคมคณะใหญ่ในสยาม ฯลฯ เท่านั้น ที่จะคงรูปคำเดิม แต่ให้เข้าใจว่าการใช้คำว่า "ไทย" ในวิทยานิพนธ์นี้เป็นไปตามเงื่อนไขดังกล่าว

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิทยานิพนธ์นี้ ส่วนหนึ่งก็คือกองจดหมายเหตุแห่งชาติ ที่มีการรวบรวมเอกสารต่างๆ เกี่ยวกับสมาคมชาวจีนไว้มากพอสมควร โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงรัชกาลที่ 7 สำหรับแหล่งอื่นๆ ก็คือ จากสมาคมชาวจีนหลายแห่งที่ยังคงตั้งอยู่จนถึงปัจจุบัน และจากกองบังคับการตำรวจสันติบาล ซึ่งยังมีเอกสารเกี่ยวกับสมาคมชาวจีนรวบรวมอยู่ไม่น้อย แต่เอกสารเหล่านี้ โดยเฉพาะในส่วนที่ได้มาจากสมาคมต่างๆ นั้น เกือบทั้งหมดจะเป็นภาษาจีนที่ยังไม่ได้แปล ดังนั้นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงมีเอกสารอ้างอิงส่วนหนึ่งที่มาจากต้นฉบับภาษาจีนด้วย

อย่างไรก็ตาม วิทยานิพนธ์นี้ก็ยิ่งเขียนขึ้นภายใต้ข้อจำกัดหลายประการ ตั้งแต่ความจำกัดในเรื่องหลักฐานจากหลายสมาคม เพราะเมื่อครั้งสงครามโลกญี่ปุ่นได้เข้ายึดสมาคมชาวจีน และได้มีการทำลายเอกสารจำนวนมาก โดยฝ่ายจีนเองที่ต้องการหลีกเลี่ยงจากญี่ปุ่น ยิ่งกว่านั้นก็คือ ข้อจำกัดในเรื่องภาษา เพราะแม้เอกสารที่หลงเหลืออยู่บ้างก็เป็นภาษาจีน ซึ่งต้องใช้ความยากลำบากอยู่ไม่น้อย ในการที่จะอ่านและทำความเข้าใจ อีกประการหนึ่ง ในด้านภาษาจีนก็ยังมีปัญหาในเรื่องการออกเสียง เนื่องจาก ชาวจีนกลุ่มภาษาพูดที่ต่างกันเช่น จีนกลาง(แมนดาริน) แต่จิว อุกเกี้ยน ไหล่ซ่า แคะ และกวางตุ้ง ฯลฯ ส่วนใหญ่มีการออกเสียงคำเดียวกันแตกต่างกัน และยังเป็นการยากเมื่อเทียบการออกเสียงเหล่านี้มาเป็นภาษาไทย หลักเกณฑ์อย่างกว้างๆที่นำมาแก้ไขปัญหาคือจากความต่างต่างนี้ ก็คือพยายามใช้คำที่อ่านออกเสียงตามเอกสารขึ้นต้นเป็นสำคัญ หรือมีฉะนั้น ก็ใช้คำเรียกตามเอกสารขึ้นรอง ที่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางอยู่แล้ว เช่น ชื่อของชุมชนเช่น หยวนชื่อไซ่ ก็กินตั้ง เป็นต้น

อนึ่ง ในขั้นแรกวัตถุประสงค์ของวิทยานิพนธ์นี้ มุ่งที่จะศึกษาสมาคมชาวจีนที่สำคัญ ในชั้นรายละเอียด ทั้งในด้านความเป็นมา ลักษณะการจัดองค์กร ผู้นำสมาคม สมาชิกสมาคม ตลอดจนกิจกรรมและการเคลื่อนไหวของสมาคม แต่ปรากฏว่า ในเรื่องเกี่ยวกับสมาชิกสมาคมนั้นค่อนข้างจะมีความจำกัดอย่างมากในด้านหลักฐานที่ใช้อธิบาย เพราะสมาคมต่าง ๆ มักจะไม่ใคร่มีบันทึกเรื่องราว หรือรายละเอียดของสมาชิกไว้ ด้วยเหตุนี้ ในหลายสมาคมจึงต้องอธิบายลักษณะของสมาชิกตามที่กำหนดคุณสมบัติไว้ในข้อบังคับหรือระเบียบการสมาคมเพราะยังไม่สามารถตรวจสอบในขั้นที่ชัดเจนกว่านี้ได้

แต่กระนั้น ผลที่ได้จากการวิจัยนี้คาดว่า จะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับสมาคมชาวจีนยิ่งขึ้น ทั้งในด้านความเป็นมาของสมาคม ในด้านลักษณะการจัดองค์กร ผู้นำสมาคม ตลอดจนลักษณะและการเคลื่อนไหวของสมาคม และยังจะทำให้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของสมาคมชาวจีนช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ.2440-2488 ได้อย่างชัดเจนมากขึ้น อันจะทำให้เข้าใจถึงการปรับตัว และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนชาวจีนในกรุงเทพฯ ภายใต้บริบททางการเมืองทั้งภายในและภายนอก รวมทั้งบริบททางเศรษฐกิจและสังคมของไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงไป และยังช่วยให้เข้าใจมากขึ้น ถึงสังคมกรุงเทพฯ ในช่วงที่ชาวจีนเป็นกลุ่มชนที่มีจำนวนมาก และมีบทบาทสำคัญ ดังนั้นงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงน่าที่จะมีประโยชน์อยู่บ้าง อย่างน้อยที่สุดก็จะเป็นการช่วยขยายพรมแดนแห่งความรู้เกี่ยวกับสังคมจีนในประเทศไทย และความรู้เรื่องสังคมไทยในยุคเดียวกันให้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม